

MÉSZÁROS TÍMEA – NAGY CSILLA

KÖZÖSSÉG ÉS MŰVÉSZET A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN

John Dewey amerikai filozófus, oktatási szakember *Experience and Education* c. művében már 1938-ban leírta, hogy a tanóráktól vagy a megismert történelmi tényektől gyakran sokkal fontosabbak a tanulás mellett elsajátított attitűdök, kedvtelések és ellenszenvek, mert alapvetően ezek maradnak meg tartósan. Ennek jegyében a komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karán zajló vizuális nevelés fontos feladata, hogy verbálisan és vizuálisan egyaránt felszínre hozza a Dewey által említett kedvteléseket és ellenszenveteket, miközben a közösségben való gondolkodást erősítve emeljük a hallgatókat alkotói helyzetbe. 2022 novemberében és decemberében ennek jegyében valósult meg a karon az *Egyetemi Totem* c. közösségi művészeti projekt is, amelynek keretein belül a hallgatók egy közös alkotásba bekapcsolódva ismerkedhettek meg különböző agyagmunkálási technikákkal, közben elkészítve a totemoszlop egy-egy elemét. A projekt célja a leg-
elemibb kerámiatechnikák elsajátításán túl a közösségépítés volt.

A KÖZÖSSÉGI MŰVÉSZET FOGALMA

A *community art*, azaz a közösségi művészet fogalmát az angolszász nyelvterületen, majd pedig Nyugat-Európa nagy részén a 60-as évektől elterjedt alkotómódszer általános megnevezéseként használják. A *közösségi művészet*, más néven *közösségi alapú művészet* a közösség környezetében, a közösség által, és érte végzett művészeti tevékenységre utal. Az ebbe a műfajba tartozó alkotások bármilyen médiumból származhatnak, és a közösséggel való interakció vagy párbeszéd jellemzi őket. A közösségi művészet lényege, hogy az adott közösség számára készülő vizuális művészeti munkák megbízott alkotója a mű tervezésébe, illetve esetenként a kivitelezésébe is bevonja az adott közösség tagjait, azok képességei és részvételi hajlandósága függvényében. Jelen esetben a művészeti munka megbízott alkotója Nagy Csilla szobrászművész volt, a közösséget pedig az egyetem Tanárképző Karának hallgatói alkották, akik gondos szakmai irányítás mellett, ám mégis nagyfokú szabadságot élvezve vehettek részt három, a közösséget reprezentáló totemoszlop elkészítési munkálataiban.

MI ÁLL A TOTEMOSZLOP KONCEPCIÓJA MÖGÖTT?

A Magyar Etimológiai Szótár szerint a *totem* szó elsődlegesen olyan állatot jelent a természeti népeknél, melyet a törzs őseinek tekintettek, s ezért kultikus tiszteletben részesült. Másrészt egy olyan tárgyat jelöl, amely egy család, törzs, nemzetség vagy klán jelképeként szolgál, utalva a származásra.

Az észak-amerikai őslakosok kézzel faragott és kézzel festett totemoszlopai nagy fákból, például vörös cédrusból faragott szobrok. A legtöbb totemoszlopon ősi népek vagy állatok arca látható, amelyek egy-egy családot vagy klánt képviselnek. Ezek leírják a család származási vonalát és a klán tagjainak jogait.

Úgy véljük, napjainkban kiemelten szükség van a közösségépítésre, olyan aktivitásokra, melyek összefűzik a kisebb és nagyobb közösségek tagjait, hogy megtanuljanak együtt gondolkodni. Az *Egyetemi Totem* c. totemoszlop-építő projekt a legjelentősebb kerámiatechnikák elsajátításán túl épp ezért a közösségépítést tűzte ki célul. Az oszlopokon 2022 novemberében – egy hónapon át – több mint 50 fő dolgozott, összesen több mint 100 órát fordítva arra, hogy megszülessen egy közös alkotás – jelen esetben három totemoszlop. Az egyetem pedagógusképzésben részt vevő közösségét is szimbolizáló totem elkészítésére saját időnket, energiáinkat használtuk fel, ez a folyamat ugyanakkor természetes és elengedhetetlen része az alkotómunkának.

Pedagógiai oldalról a projekt legizgalmasabb momentuma az volt, amikor egy-egy elemen szimultán két-három hallgató is dolgozott. Az agyag rendkívüli képlékenysége miatt bármelyik pillanatban előállhatott olyan helyzet, amelyre azonnal és együttműködve kellett reagálni, hogy az elem stabilitása megmaradjon.

A résztvevőknek ugyanakkor meg kellett tanulniuk bízni a másik alkotó „rendszerében”. Időnként hátralepni, a saját elképzeléseiket felülvizsgálni, vagy akár háttérbe szorítani. Az alkotói folyamat során a közösen készített elemekből megtanultak leszűrni egyfajta elemi konzekvenciát: ha valami működik és jól működik együtt, annak létjogosultsága van és nagy valószínűséggel időtálló, azaz megmarad. Az alkotás további külön-

| Domborművel dekorált henger elem (Nagy Csilla felvétele, 2022)

legessége, hogy az alkotóelemek szilárdsága ellenére tökéletesen nyitott: az oszlopokat alkotó kerámiagyűrűk szabadon elforgathatók, felcserélhetőek, illetve további elemekkel bővíthetők, a későbbiekben lehetőséget teremtve a továbbgondolásra, vagyis befejezés helyett újabb játékokra invitálva.

A résztvevők átélhették, hogy ha van közös cél, mindenki szívesebben dolgozik a saját, kisebb léptékűnek tűnő feladatán. Világossá vált számukra, hogy tulajdonképpen nincsenek „kis” vagy kevésbé jelentős feladatok. Az oszlopok motívumrendszere azt a sokszínű közösséget hivatott képviselni, melynek tagjaként külön szerepeket kaptak a közös egészben, ugyanúgy, ahogy az egyes szegmensek a kerámia domborműben.

Az első kerámiatárgyak ember- és állatfigurák voltak, a mindennapi életben pedig fokozatosan központi szerepet kaptak a különböző edények, melyekben az összegyűjtött magvakat, növényeket tárolták. Ezek az egyik legalapvetőbb technikával, az ún. felrakással készültek. A közös alkotás során a hallgatók is egy ilyen ősi megmunkálási módszerrel ismerkedtek: agyagból sodort hurkákból építették fel a henger (gyűrű) alakú elemeket. A sodráshoz deszkát és egy forgatható, kör alakú állványt használtak, amely a felrakást segítette. Az állványra kartonból készült alátét került, amely egyúttal meghatározta a falvastagságot. A hengerek viszonylagos nehézsége miatt számolni kellett azzal is, hogy egymásra építésükkor a saját súlyuk mellett a rájuk nehezedő további terheket is elbírák.

A hengerek szikkadása után következett a dekorálás, amelyhez különböző fa- és fémeszközöket használtak, míg mások domborművekkel díszítették az egyes elemeket. Az alkotás szabadsága itt érvényesült igazán, hiszen a résztvevők a saját elképzeléseik alapján gondolhatták tovább a felületet. Az első égetésre az 1000 °C-ra felfűtött kemencében került sor,

miután az agyaghengerek teljesen kiszáradtak. Ez a folyamat az ún. zsengezés, melyet a tárgyak mázazása követett. Az alkotói közösség itt is a saját ötleteit követte a színhasználatban. Az elemek végül egy újabb égetéssel nyerték el végső formájukat és színüket. Jól érzékelhető, hogy ezek a munkafolyamatok rendkívül időigényesek, maga a szobor több fázis eredményeként készült el.

Hallgatóink a Művészeti nevelés kurzus keretein belül, a több héten át tartó közös alkotás alkalmával megtapasztalhatták minden egyes szakasz munkafolyamatának kihívásait, miközben számos technikai fogást sajátítottak el tapasztalati tanulás révén.

| A totem oszlopai közelről (Nagy Csilla felvétele, 2022)

MIT JELENT SZÁMUKRA A KÖZÖSSÉG?

A Magyar nyelv értelmező szótára szerint a közösség valaminek, valamely tevékenységnek együttesen kialakított, végrehajtott, közös volta. Ahhoz, hogy megérthessük a közösségben való alkotás jelentőségét a felsőoktatásban, érdemes a fogalommal kapcsolatos hallgatói nézeteket, illetve tapasztalatokat feltérképezni a totemoszlop elemeinek készítésében résztvevők körében. Arra a kérdésre, hogy mit jelent számukra a közösség, a következő válaszok születtek:

- Ahol a személyek megismerik egymást, figyelnek egymásra és meghallgatják a másik ötleteit, gondolatait.
- Egy hely, ahol segítik egymást az emberek és együtt megvitatva a dolgokat: fejlődnek.
- Ahol mindenki ugyanolyan erőfeszítéssel rak hozzá értékeket a közőshöz annak érdekében, hogy a közösség jól működjön.
- Ahol több ember együtt csinál valamit közösen, és azt még élvezik is.
- Olyan szociális színtér, amelyben a személyek kölcsönös bizalommal fordulnak egymás felé, jellemző a segítségnyújtás, és önmagunk kifejezése.

- Olyan személyek csoportja, ahova szívesen érkezem meg, szinte azonnal megtaláljuk a közös hangot, van közös érdeklődési kör, téma, élvezzük egymás társaságát, képesek vagyunk segíteni egymást.

A válaszokból jól kirajzolódik, hogy hallgatóink felfogásában a közösség egyfajta keretként jelenik meg, amelyben szerepeket töltenek be és ahol szoros társas kapcsolatokat tartanak fenn. Község azokból válik, akik képesek együtt dolgozni és együtt megalkotni valamit, amely során a munka is eredményes lesz. Egy csoport akkor válik közösséggé, ha a benne szereplő egyének érdekei találkoznak és egy közös cél felé haladva

| A totemoszlopok (Nagy Csilla felvétele, 2022)

járnak be együtt egy közös utat. Ha a közösség pozitív attitűddel viszonyul a társai és a közös érdek felé, akkor egy jól működő közösségről beszélhetünk.

Mit tanultak a totem elemeinek építésében való részvétel során?

Arra a kérdésre, hogy mit tanultak az alkotói folyamatban, a hallgatók többek között a következő válaszokat adták:

– *Fontos az egységes stabil alap. Mindig figyelni kell a részletekre, mert ha nem vagyunk ott teljes figyelmünkkel, akkor könnyedén össze is dőlhet az egész. A díszítésben lehet szabad szelleműen gondolkodni, de az alapnál nem, mert egymáshoz kell illeszkedjenek. Megtanultam, hogy az égetés során ha nincsenek jól felrakva a díszítőelemek, akkor azok letörnek.*

– *Precizitást, pontosságot, az egymásra való odafigyelést, hiszen ha nem törődtem volna a megadott irányelvekkel (forma, nagyság), nem áll össze a totem.*

– *Figyelniünk kell egymásra, hogy az egyes részek összhangban legyenek, főleg az oszlop részei, melyeknek illeszkedniük kell, mert csak így lehet belőlük egész.*

– *Ha hibázunk, nem kell lerombolni mindent, amit eddig csináltunk, hanem meg kell keresni a probléma forrását és haladni tovább.*

– *Türelmet, felelősséget, és annak fontosságát, hogy minél jobban igyekezzek a lehető legprecízebb munkát kiadni a kezeim közül, hogy az passzolhasson a többiek által készített darabokhoz, hogy ne hátráltassam őket. Megtanultam azt, hogy milyen nehéz egy közös művet összehozni ennyiféle különböző egyedi darabból.*

Mit gondolnak a totemoszlopok alkotói az elkészült műről?

Arra a kérdésre, hogy mit gondolnak az eredményről, a résztvevők a következő válaszokat adták:

– *Azokat az embereket szimbolizálja, akik készítették. Tetszik, hogy lehet egy iskolának ilyen toteme és ami fontos, hogy ki is állították.*

– *Minden alkalommal, mikor megpillantom a művet, eszembe jut a készítés folyamata. Mindenki mást tett hozzá, ettől lett egy egész.*

– *A totemoszlopok a csapatmunka, az együtt töltött idő, több hónap és számos egyetemi hallgató együttes, kitartó munkáját jelenítik meg.*

– *Úgy gondolom, hogy az elkészült mű összetartozást és fegyelmet sugall. Sok kéz munkáját rejt magában az elkészült alkotás, és ez adja ennek a szépségét és tekintélyét. Ahányszor belépek az egyetem ajtaján, emlékek jutnak az eszembe a totemek láttán, büszkeséggel és örömmel tölt el, hogy egy ilyen mű üdvözli az egyetem látogatóit.*

– *A sok kicsi darab egy nagy egészé állt össze. Az egymástól eltérő minták, szimbólumok remekül kiegészítik egymást, és igaz, hogy nem minden darab passzol tökéletesen össze, de így, hogy tudom, hogy mennyi munka volt egy-egy darabbal, még inkább kerek egészé válik. A végeredményt látva úgy érzem, hogy minden belefektett energiát, munkát, időt megért.*

ÖSSZEGZÉS

A totemoszlopok általában egy nép vagy kultúra történetét reprezentálják. Továbbá egy közösség alapvető értékeit és hiedelmeit is megtestesítik bizonyos állatokat ábrázoló faragványok révén, amelyek ezeket az értékeket szimbolizálják.

A közösségben, a közösségért végzett alkotás mint pedagógiai eszköz sem mai csodafegyver. Gyakorló pedagógusként pontosan érzékeljük, hogy a különböző kompetenciákhoz kapcsolódó, elengedhetetlen készségek és képességek közül néhányánál minden további nélkül leírhatnánk azt, hogy a vizuális művészeti ágak közösségben történő művelése során hatékonyan elsajátíthatóak. Az is jelentőséggel bír, hogy az egész közösség jelen van minden folyamat során, amivel fejleszhető a közös munka iránti felelősségérzet, a csapatjátékos attitűd. A leírtakból jól kivehető, hogy a totemoszlop koncepciója mögött a szociális készségek fejlesztése áll, amelyre alkotói helyzetben került sor. A totemoszlopok legfontosabb építőeleme az agyagon túl a résztvevői aktivitás volt.

A felsoroltak mellett úgy véljük, a közösségi művészet a tanulás vonatkozásában, annak elsajátításában is rendkívül sok előnnyel bír. Ahhoz, hogy az egyén képes legyen az új tudás és készség elérésére, megszerzésére, feldolgozására és asszimilálására, meg kell tanulnia kitartóan, huzamosabb időn keresztül összpontosítani. Tudnia kell időt szánni az önálló tanulásra (egyéni munka), miközben a tanulási folyamat részeként képes a másokkal végzett tevékenységre (kooperatív munka) is, és meg kell tudni osztania másokkal, amit megtanult. Képesé kell válnia reflektálni a saját és mások munkájára, szükség esetén tanácsot vagy támogatást kérni. Az alkotáshoz való pozitív attitűdre egész életünk során szükségünk van nem csupán a tanulás terén. A problémamegoldó attitűd szintén támogatja a tanulást és változásokra adott reakciókat. A tapasztalati tanulási módszerek teret biztosítanak ahhoz, hogy a hallgatók élményeket szerezzenek, az élményalapú, konkrét emlékekhez kötött ismeretek mélyebben és könnyebben előhívhatóan rögzülnek, mint a frontális oktatás során előadott prezentációk. A visszajelzésekből az is kiderült, hogy a közös cél érdekében közösségben végzett alkotótevékenység kikapcsolódási lehetőséget is jelenthet, nyitottabbá téve a résztvevőket az új ismeretek befogadására. Az elkészült totemoszlopok végül úgy működhetnek a közösség szimbólumaként, hogy minden egyes elemük magán hordozza az alkotók egyedi és nélkülözhetetlen kézjegyét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

■ Dewey, John (1938, 1963): *Experience and Education*. Collier Books, New York, USA